

Облік витрат на науково-дослідну та інноваційну діяльність

У статті піднято проблему розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності на підприємствах України та запропоновано модель організації обліку, що дає можливість аналізувати тенденції у сфері науки та інновацій.

ключові слова: науково-дослідна діяльність, інновації, менеджмент, облік, витрати, інформація

Огляд літературних джерел з обліку й аналізу свідчить про відсутність наукових праць з проблем наукової та інноваційної діяльності, що опосередковано показує катастрофічний стан у цій сфері в Україні та характеризує майже повну відсутність інноваційної моделі розвитку економіки.

У посібниках і підручниках з обліку, аналізу, аудиту, ревізії та інших галузей обліково-аналітичної науки немає навіть натяку про необхідність виділення такого об'єкту, як науково-дослідна та інноваційна діяльність. Зміст навчального курсу «Фінансовий облік» вражає своїм архаїзмом. Незважаючи на те, що цей вид обліку регламентований стандартами, він допускає можливість генерувати інформацію не лише для складання фінансової звітності, потрібної зовнішнім користувачам, а й додаткову – на запит менеджерів власного підприємства. Проте фахівці з облікової науки не звикли до креативного мислення і діють в новому економічному середовищі так само, як за часів соціалізму, коли відступи від інструкцій з обліку категорично заборонялися. Отже, психологія бухгалтерів за період після 2000р. не змінилася, а керівники підприємств не вимагають від них організації обліку та аналізу в такому ракурсі, як це необхідно для менеджерів нижчого, середнього і вищого ієрархічного рівня.

У більшості підприємств обмежуються веденням лише одного виду обліку – фінансового, який внаслідок своєї методології – узагальнення фактів господарської діяльності за допомогою певного набору інструментів для обробки даних (оцінка, рахунки, подвійний запис, стискання інформації в регістрах обліку та головній книзі), отримує неактуальну (про минулі події), статичну (відображення залишків на рахунках у стандартній фінансовій звітності), асиметричну (лише фрагментарну) та неповну (лише про окремі параметри деяких об'єктів) інформацію, як правило, для зовнішніх користувачів. Неправильно зроблений акцент на тому, що фінансовий облік призначений для складання фінансової звітності (як зазначено у стандарті обліку [1]) дезорганізує роботу бухгалтерів, оскільки завдання полягає не стільки у складанні звітності (це технічний аспект ведення обліку), скільки у зборі та обробці додаткової інформації для власної системи управління. Для цього необхідно вивчати запити менеджерів на необхідну інформацію.

Для подолання архаїчності обліку автором запропоновано розробити сучасну теорію обліку на основі сучасних підходів до процесу пізнання оточуючого світу. [3] Фінансовий облік потрібно доповнити спеціальним курсом щодо генерування додаткової інформації для менеджерів на основі креативного (творчого) підходу. [4]

Система обліку буде і надалі архаїчною системою, яка мало приносить користі, якщо не буде створено на підприємстві інтелектуальної системи обліку. [5]

Дослідження автором проблем розвитку системи обліку в Україні показує, що передумови для формування нової парадигми були закладені у 80-ті роки XX ст., але їх реалізація затягнулася майже на 30 років. У перспективі мало що зміниться, якщо співтовариство вчених буде сповідувати покриту «мохом» парадигму обліку старого зразку.

У статті автор зупиняється на одній з важливих проблем отримання інформації про те, як підприємства і держава в цілому реагує на науково-технічний прогрес та інноваційну модель економічного розвитку.

Досвід економічно успішних країн вказує на те, що рівень інноваційного потенціалу визначає науково-технічний розвиток, ефективність та конкурентноздатність продукції, робіт і послуг. Рівень інноваційного потенціалу розглядають як функцію витрат ресурсів:

$$Y = F(P_1, P_2, \dots P_n), \quad (1)$$

де Y – рівень інноваційного потенціалу;

F – функція;

$P_1, P_2, \dots P_n$ – витрати ресурсів підприємства, галузі, країни.

Формула 1 показує, що чим більшим є інноваційний потенціал, тим раціональніше використовують ресурси. Іншими словами інновації завжди пов'язані з економією ресурсів. Що стосується України, то інноваційний потенціал наближається до мінімального рівня. Так, загальний обсяг інноваційних витрат в Україні в 2005 році становив 5,7 млрд. на 1 млн. підприємств, що в розрахунку на одне підприємство складає 5700 грн., з яких на дослідження і розробки припадає лише 600 грн. і на інновації – 3150 грн. При цьому з бюджетів різних рівнів на цю мету виділяють 43 грн. або 0,7%. [1, С.338] Якщо в 2000 році кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, становила 1491, то в 2005 році лише 810. З цієї кількості підприємств освоювали виробництво нових видів продукції в 2000 році – 1372, а в 2005 році – 630. Спостерігається тенденція до зниження рівня активності у сфері інновацій. [1, С.337]

Положення України в галузі науки та інноваційного розвитку обумовлено безглуздою економічною політикою (є сумніви чи сформована така політика навіть сьогодні) усіх президентів та їх урядів без виключення.

За якими моделями, формами, методами менеджменту управляють економікою урядові структури, коли за роки незалежності України (16 років) не розроблено стратегії розвитку держави? Можна зробити висновок про надзвичайно низьку підготовку управлінців державного рівня, які не знають принципів наукового менеджменту, не чули нічого про розвиток систем, розробку стратегії і тактики поведінки систем, не вміють мислити масштабно, взаємодіяти в команді, використовувати інформаційні ресурси тощо.

Про низький рівень підготовки керівників підприємств і говорити не приходиться. Так, заміри знань керівників підприємств міста Тернополя і області у грудні 2003р. свідчить про те, що 82% з них є фахово некомпетентними. Що можна очікувати від них, якого відношення до науки та інновацій, коли вони неграмотні! Ми говоримо про користь від використання інформаційних ресурсів і пропонуємо моделі управлінського обліку, контролінгу, креативного обліку, а хто з таких керівників від нижчого рівня управління до найвищого може оцінити їх значення, тим більше впровадити у практику?

Проте будемо оптимістами і сподіватися, що в умовах загострення конкуренції знайдуться грамотні керівники та їх підлеглі, які оцінять роль наукових досліджень та інновацій для прориву в своїй економічній політиці та завоювання ринку.

Для отримання інформації, пов'язаної з науковими розробками на підприємствах, потрібно розробити модель обліку, зразок якої запропонував свого часу Бородкін О.С. та трансформована нами. [2, С.14-15]

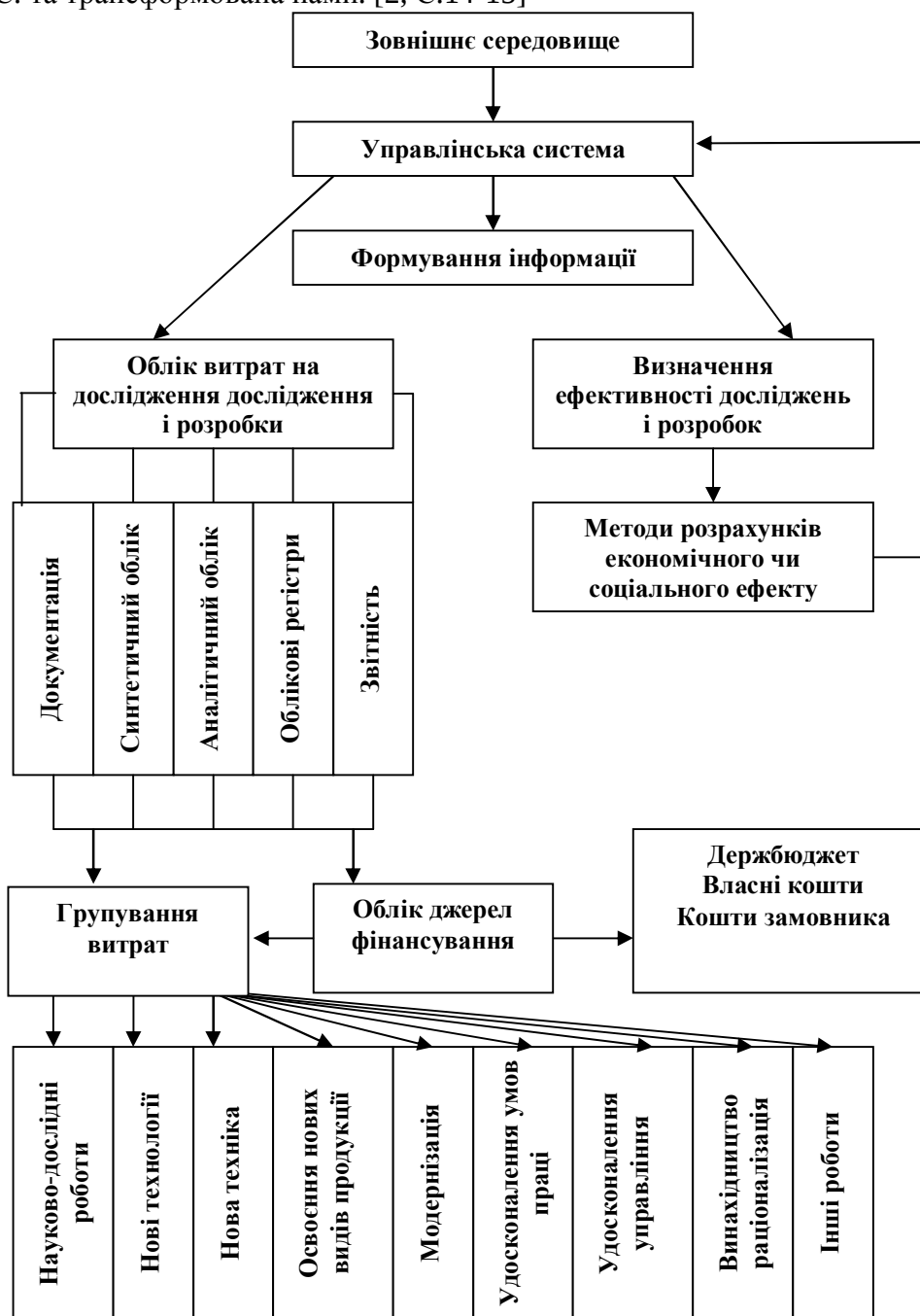

Рисунок 1 – Загальна модель обліку науково-дослідних робіт та інноваційної діяльності

На рис.1 видно, що загальна модель обліку включає багато елементів, які потрібно конкретизувати для окремого підприємства залежно від управлінської системи. При розробці моделі обліку для підприємства обов'язково враховується вплив зовнішнього середовища (тенденції в розвитку науки та техніки в світі, країні, галузі, результати вивчення ринку техніки і технологій, наявність фінансових ресурсів) та освітній рівень команди менеджерів. Управлінська система дає замовлення на інформаційні ресурси, в тому числі й бухгалтерії щодо групування витрат в розрізі напрямів інноваційної політики. Окремим блоком цієї моделі виділено методи

визначення економічної ефективності реалізованих проектів. Витрати групують також за джерелами фінансування та напрямками інновацій, що дозволяє зіставляти кошторисні витрати з фактичними, виявляти відхилення та розраховувати економічну ефективність. За кожним з напрямків витрати групують за статтями залежно від конкретних умов роботи: розробка робочих креслень; виготовлення дослідного взірця; дослідження зразків у роботі; підготовка виробництва; розробка нової технології; освоєння у виробництві; інші витрати.

Робота з наукової та інноваційної діяльності підприємства починається з розробки «Плану наукового, технічного, інноваційного та соціального розвитку», в якому наводять розділи щодо стратегічного плану (на 3-5 років) та річного плану з розбивкою по кварталах і місяцях із зазначенням напрямків інновацій та конкретних проектів, а всередині них – за статтями витрат (складання кошторисів), визначення строків виконання і обсягу фінансування (загальний обсяг та на плановий період).

Відображення витрат на наукову та інноваційну діяльність дозволить отримати цінну інформацію для аналізу та прийняття рішень щодо поліпшення роботи підприємства та узагальнення таких даних у звітності, яка буде формуватися не на вибіркових статистичних даних, а регулярній основі. Отримання інформації про витрати на таку діяльність дозволить на державному чи регіональному рівнях відслідковувати тенденції та закономірності в часовому, просторовому, галузевому та інших аспектах. Без такої інформації неможливо існувати і розвиватися будь-якому підприємству і забезпечити конкурентоздатність на тривалу перспективу.

Список література:

- 1 Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: Вид. «Консультант», 2006. – 575с.
- 2 Бородин Н.С. Учет новой техники в объединении. – К.: Техніка, 1981. – 160с.
- 3 Пушкар М.С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія: Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2007. – 359с.
- 4 Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2006. – 334с.
- 5 Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2007. – 152с.

В статье поднято проблему развития научно-исследовательской работы и инновационной деятельности на предприятиях Украины и предложено модель организации учета, которая дает возможность анализировать тенденции в сфере науки и инноваций.

In the article it is heaved up the problem of development of research work and innovative activity on the enterprises of Ukraine and the model of organization of account, which enables to analyse tendencies in the field of science and innovations, is offered.